

Salariu de trai în Republica Moldova

Studiu de caz:
industria îmbrăcăminte

Clean
Clothes
Campaign

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

PLAT FORMA

Lilia Nenescu
Vitalie Sprînceană

Cuprins

4	Sumar executiv
5	Introducere
6	1. Context: Scurtă definiție a conceptelor de bază- salariul, salariul minim și sărăcia
9	2. Salariul de trai
11	2.1 Salariul de trai ca instrument de advocacy și apărare a drepturilor muncitoarelor/muncitorilor din lanțul de producție al industriei textile
12	2.2 Metodologii de calcul a salariului de trai
12	2.2.1 Metodologia de calcul al salariului de trai conform Asia Floor Wage
13	2.2.2 Metodologia de calcul al salariului de trai utilizată de Clean Clothes Campaign (Campania pentru Haine Curate)
14	2.2.3 Bugetul rațional de consum conform Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova
15	3. „Dieta tipică” pentru Moldova
18	4. Cercetarea salariului de trai în Republica Moldova: colectarea și interpretarea datelor
19	5. Salariul de trai pentru muncitorii din industria textilă din Moldova
20	6. Concluzii și recomandări
22	Anexe

Lista de abrevieri

AFW	Asia Floor Wage
BNS	Biroul Național de Statistică
CCC	Clean Clothes Campaign din engleză, Campania Haine Curate)
CINDI	Countrywide integrated noncommunicable disease intervention Programme/ Program național pentru prevenirea bolilor netransmisibile
CNSM	Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova
FAO	Food and Agriculture Organization/ Agenția ONU pentru Alimentație și Agricultură
OIM/ILO	Organizația Internațională a Muncii
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
PIB	Produs Intern Brut
PPP	Putere de cumpărare la Prețuri de Paritate
T AFL	Fabricarea de textile, îmbrăcăminte, piele și încălțăminte (din engleză,. Textile, Apparel, Fashion, Leather)

Sumar executiv

Cadrul legal în domeniul salarizării în Republica Moldova este complex, format din mai multe legi organice și regulamente care determină mărimea și modul de stabilire a salariilor pentru diferite domenii. Ultima reforma în domeniu - *Legea Nr. 270 din 23.11.2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar* - ține de simplificarea și unificarea metodelor de calcul al salariilor pentru angajații din sectorul bugetar. Astfel, legea stabilește un salariu brut minim garantat de stat pentru sectorul bugetar de 2000 lei. În sectorul real (privat), salariul minim brut este de 2610 lei.

Conform unui studiu al Eurofound¹ (Fundația Europeană pentru îmbunătățirea condițiilor de trai și muncă), mai multe țări din lume, inclusiv din Uniunea Europeană, au abandonat sau sunt în proces de abolire a conceptului de salariu minim dat fiind faptul ca este unul învechit și nu reflectă costurile reale pentru un trai decent. În Marea Britanie, spre exemplu, este introdus și reglementat prin legislație conceptul de *Salariu de trai* menit să asigure un venit suficient pentru o viață decentă angajaților și familiilor lor.

Metodologia de calcul al *salariului de trai* (eng. *living wage*), propusă în acest studiu și care este deopotrivă o metodologie de măsurare a costurilor reale de trai, dar și un instrument de *advocacy*, face parte din instrumentele utilizate de sindicate și alianțe de ONG-uri în domeniul protecției drepturilor lucrătorilor, precum *Clean Clothes Campaign*, *Asia Floor Wage*.

Sumele calculate conform acestor metodologii sunt utilizate în calitate de instrument de presiune asupra companiilor (*branduri, subcontractori locali*) pentru a crește salariile. Aceste presiuni au scopul de a responsabiliza corporațiile direct, forțându-le, prin campanii, standarde de etică, apel la conștiința morală a cumpărătorilor și la responsabilitatea socială a companiilor, să achite salarii de trai.

Asemenea strategii au avantajul de a fi susținute alianțe la nivel regional sau sub-continental, cum este cazul în Asia de Sud Est, între muncitori, sindicate și societatea civilă. Astfel, se obține deopotrivă evitarea strategiilor utilizate de corporații de a pune muncitorii și sindicatele dintr-o țară/regiune în competiție cu muncitori/sindicate dintr-o țară/regiune vecină dar și se diminuează presiunea amenințării cu relocarea producției. Întrucât muncitorii și sindicate-

le acționează în blocuri regionale sau chiar continentale pentru a asigura aceleași condiții de muncă și salarii la nivel transnațional, relocarea producției dintr-o țară în alta n-are nicio semnificație pentru că corporațiile vor trebui oricum să asigure condiții de muncă decente și să plătească salarii de trai.

Metodologia de calcul al salariului de trai constă în evaluarea costurilor alimentare și nealimentare MINIME REALE ale muncitorilor din industria textilă. În baza mărturiilor muncitorilor de la fabrici concrete despre produsele alimentare pe care le consumă (cantități, costuri etc.) se calculează cuantumul total al cheltuielilor alimentare ale muncitorilor. Acest coș alimentar este construit pe o dietă care asigură cca 3000 calorii pe zi. La aceste cheltuieli se adaugă o sumă (care reiese din statisticile naționale privind cheltuielile de consum) a bunurilor și serviciilor nealimentare. Astfel, *salariul de trai* reprezintă suma totală a acestor cheltuieli alimentare și nealimentare reale, într-un interval lunar, înmulțită la 3 unități de consum (2 adulți, considerați fiecare ca fiind o unitate de consum și 2 copii, considerați ca fiind o singură unitate de consum).

Pentru Republica Moldova, cercetarea noastră a calculat un salariu minim de trai în mediul urban de **12306.8 lei**, iar în mediul rural – **11359.6 lei** lunar. Acest nivel depășește de 2 ori salariul mediu pe economie, ca să nu mai vorbim de salariul minim garantat de stat.

Pentru promovarea salariului de trai în economia națională sunt formulate un șir de recomandări pentru diferiți actori și părți interesate. Astfel, autorii recomandă guvernantei să elaboreze și să stabilească prin lege salariul de trai, precum și metodologia de calcul pentru aceasta. Corporațiile și brandurile internaționale ar trebui să implementeze măsuri concrete pentru a asigura un venit decent pentru angajați, iar mass-media și societatea civilă- să susțină și să implementeze campanii de informare și *advocacy* pentru promovarea conceptului de salariu de trai.

Rezultatele cercetării date vor fi utilizate în efortul nostru colectiv², împreună cu Clean Clothes Campaign și alți actori precum Fundația Friedrich Ebert, în acțiuni de *advocacy*, campanii și inițiative la nivel local, național, regional, continental și eventual, global, cu scopul de a exercita presiune asupra brandurilor ca acestea să achite muncitorilor lor salarii de trai.

Introducere

T AFL (fabricarea de textile, îmbrăcăminte, piele și încălțăminte) este unul dintre cele mai importante sectoare ale economiei naționale: valoarea de export a acestuia este, de exemplu, de 3 ori mai mare decât cea a industriei vinului. Cu toate acestea, statisticile arată că remunerarea muncitorilor din sectorul TAFL este una dintre cele mai joase din sectorul industrial și de producere, fiind mult sub media pe sector.

Studiile, mărturiile personale ale muncitorilor precum și investigațiile de presă arată că unele dintre cele mai mici salarii în industria textilă se înregistrează în fabricile care produc în regimul Lohn (cunoscut și ca regim de procesare externă, în cadrul căruia anumite procese ale procesului de producție a textilelor sânt externalizate spre zone/țări care oferă costuri mai mici ale muncii, liberalizare a regimului fiscal etc).

Guvernul Republicii Moldova oferă o serie de facilități sectorului TAFL, dar și altor sectoare industriale- reducerea poverii birocratice, diminuarea organelor de control sau chiar moratorii asupra controalelor organelor de stat etc.

Aceasta nu se traduce însă automat în salarii și condiții mai bune pentru muncitorii din industrie. Din contra, în mai multe fabrici se atestă o înrăutățire constantă a condițiilor de salarizare reflectată prin creșterea normei de producție (muncii sânt plătiți în baza unui sistem de norme de muncă – o cantitate de itemi pe care ei trebuie să îi producă – întrucât normele sânt intenționate prea mari, muncitorii nu reușesc să le realizeze), creșterea penalităților pentru absența nemotivată de la muncă etc.

Politica statului în acest domeniu ține, de cele mai multe ori, doar de monitorizarea respectării, de către angajatori, a prevederilor referitoare la salariul minim garantat în sectorul real, care trebuie să fie plătit muncitorilor. Dincolo de aceasta, statul lasă la discreția antreprenorilor să stabilească remunerarea muncitorilor în funcție de posibilități etc.

Pe de altă parte, muncitorii cer salarii mai mari, motivate atât de creșterea cheltuielilor de trai cât și de insuficiența veniturilor. La rândul lor, companiile refuză motivând că, de vreme ce ele plătesc cel puțin salariul minim, ele nu sunt obligate să țină cont de alți indicatori.

Salariile din industria textilă sunt mici în mod intenționat și deliberat, deoarece³:

- Guvernele eșuează să stabilească un salariu minim decent;
- Ratele scăzute de sindicalizare nu permit negocieri colective dintre angajați și angajator și, prin urmare, salariile rămân mici;
- Salariul minim nu este ajustat regulat pentru a reflecta creșterea constantă a costului vieții;
- Slăbirea protecției legale a drepturilor lucrătorilor oferă angajatorilor pârghii legale de exploatare.

Astfel, pentru a depăși aceste impedimente, este necesară introducerea și promovarea conceptului de *salariu trai* care să reflecte costurile de trai reale ale muncitorilor, dar și să permită un trai decent pentru ei și familiile lor.

1. Context: Scurtă definiție a conceptelor de bază - salariul, salariul minim și sărăcia

Salarizarea în Republica Moldova

Conform Legii Salarizării Nr. 847 din 14.02.2002, salariul este definit ca fiind „*orice recompensă sau câștig evaluat în bani, plătit angajaților de către angajator sau de organul împuternicit de acesta, în temeiul contractului individual de muncă, pentru munca executată sau ce urmează a fi executată*” (Art.1)⁴.

Legea nu stabilește o modalitate unică de evaluare a mărimii recompensei și nicio procedură comună de calcul al mărimii salariului, lăsând aceste lucruri la discreția angajatorilor, atât în sectorul bugetar (de stat), cât și în sectorul privat (real).

În sectorul bugetar, până la 1 decembrie 2018, grila de salarizare era încadrată de prevederile câtorva legi: *Legea Nr. 355 din 23.12.2005 cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar, Legea nr. 48/2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici și Legea nr. 328/2013 privind salarizarea judecătorilor și procurorilor*.

În toamna anului 2018, Guvernul RM a promovat, iar ulterior Parlamentul a adoptat, o nouă lege – *Nr. 270 din 23.11.2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar*⁵ – al cărei scop declarat, conform autorităților, este de a „*reduce numărul de acte normative care stabilesc condițiile de salarizare (...)*”⁶ și asigurarea unui sistem de salarizare unic, transparent și echitabil prin stabilirea unei grile unice pentru toate autoritățile și instituțiile publice.

Noua lege creează un registru al funcțiilor din sectorul bugetar ce cuprinde 8 grupuri ocupaționale, iar fiecare funcție se împarte, la rândul său, în câteva subgrupuri de funcții, grupate în raport cu anumite caracteristici comune. De asemenea, fiecare funcție este compusă din 6 trepte de salarizare corespunzătoare perioadelor de vechime în muncă.

În sectorul bugetar, conform noii legi, salariul se compune dintr-o parte fixă (care include salariul de bază și o serie de sporuri lunare) și o parte variabilă (sporuri pentru performanță etc). De asemenea, sunt prevăzute

o serie de sporuri pentru munca prestată în condiții nefavorabile, pentru munca suplimentară etc.

Conform art. 9 al acestei legi, grila de salarizare din sectorul bugetar asigură stabilirea salariului de bază pentru fiecare funcție, conform ierarhiei posturilor, și include gradele de salarizare, clasele de salarizare și coeficienții de salarizare. Rata de compresie a salariilor de bază (coeficienții de referință) în sectorul bugetar variază de 1 la 15.

Valoarea de referință corespunzătoare coeficientului de salarizare 1,00 se stabilește în legea bugetului de stat pentru anul curent și constituie, conform proiectului Bugetului de Stat pentru anul 2019, 1500 lei⁷ (sau 1300 lei pentru unele categorii, prin derogare). Aceste mărimi pot fi considerate ca fiind salarii minime în sectorul bugetar (și corespundeau, până la intrarea în vigoare a acestei legi, salariului tarifar Categoria I din sectorul bugetar.) Prin Legea Nr.270 se stabilește, de asemenea, că orice salariu sub nivelul de 2000 lei va fi mărit/compensat prin adaosuri astfel ca salariul minim garantat în sectorul bugetar să nu fie mai mic de 2000 lei.

Din motive evidente nu există un cadru legal unic de salarizare similar pentru sectorul real al economiei, angajatorii dispunând de libertatea de a decide mărimea recompenselor și a sporurilor.

Totuși, legislația prevede o limită de jos a recompensei pentru muncă, sub nivelul căreia patronul (indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică) nu este în drept să plătească pentru norma de muncă pe lună sau pe oră, îndeplinită de angajat. Această limită este cunoscută ca salariul minim în sectorul real, care constituie 2610 lei brut.

Salariul minim

Salariul minim în sectorul real este reglementat de prevederile *Legii Nr. 1432 din 28.12.2000 privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim*⁸. Aceasta prevede că la întreprinderi, organizații, instituții cu autonomie

financiară niciun angajator, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică, nu poate plăti angajații săi sub nivelul salariului minim. De asemenea, acest quantum nu poate fi diminuat nici prin contract colectiv, nici prin contract individual de muncă.

Conform legii, salariul minim nu include adaosurile, sporurile, plățile de compensare și stimulare (Art. 2.3). Mărimea salariului minim se stabilește în funcție de mai mulți parametri macroeconomici – indicatorii de dezvoltare a economiei, nivelul salariului mediu pe

economia națională, rata prognozată a inflației, indicele prețurilor de consum, volumul produsului intern brut, productivitatea muncii etc. (Art.3.4). Quantumul salariului minim în sectorul real se stabilește anual, de către guvern, după negocieri și consultări cu patronatele și sindicatele⁹ și se publică în Monitorul Oficial. Acesta se calculează pentru un program complet de lucru în medie de 169 de ore pe lună.

Tabelul de mai jos arată evoluția salariului minim în perioada 2014-2018 (lei pe lună):

Tabelul 1.

An de referință	2014	2015	2016	2017	2018
Salariul minim brut în sectorul real (lei)	1650	1900	2100	2380	2610

Pragul de sărăcie

Sărăcia, conform majorității definițiilor, este condiția lipsei unor resurse vitale¹⁰ – hrană, locuință, articole de îmbrăcăminte și încălțăminte etc.

În mediile academice și de experți există dezbateri în privința modului în care este măsurată sărăcia (nivelul veniturilor, condițiile de trai, consumul sau cheltuielile) și a listei indicatorilor esențiali. De exemplu, UE stabilește pragul de sărăcie ca fiind proporția din populație care are un venit disponibil echivalent cu 60% din venitul mediu la nivel național, iar Banca Mondială folosește o altă metodologie, care calculează procentul din populație care trăiește cu mai puțin de 1 sau 2 dolari SUA pe zi.

Aceste dezbateri evidențiază caracterul extrem de complex al acestui fenomen precum și barierele metodologice și culturale ce trebuie depășite pentru a obține evaluări ale sărăciei atât la nivel intra-național cât și la nivel regional, internațional și global.

În Republica Moldova, sărăcia este măsurată de către Biroul Național de Statistică (BNS) în baza rezultatelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice. BNS utilizează consumul ca indicator al nivelului de trai.

Pragul de sărăcie este stabilit, folosind metodologia

„necesităților de bază”¹¹, reieșind din standardele existente în Republica Moldova¹². Conform acestei metodologii, sunt sărace acele persoane care au efectuat cheltuieli de consum sub limita unui prag al sărăciei.

Astfel, stabilirea pragului sărăciei are loc în două etape:

I) Stabilirea coșului minim alimentar se face în baza unor recomandări făcute de către Academia de Științe cu privire la cerințele alimentare minime. Conform BNS, „pragul sărăciei absolute reprezintă valoarea cheltuielilor alimentare ce asigură un consum de 2400 cal/persoană/zi”¹³.

II) Stabilirea coșului minim nealimentar în baza coșului minim alimentar. BNS utilizează doi indicatori, ambii bazați pe studiul consumului unor grupuri de referință, după cum urmează:

a) *coșul nealimentar inferior al sărăciei* este calculat măsurând ponderea consumului alimentar al populației pentru care cheltuielile totale sunt egale cu pragul sărăciei alimentare¹⁴. Acest calcul se bazează pe prezumția că, dacă aceste persoane au substituit unele cheltuieli alimentare cu unele cheltuieli nealimentare, atunci aceste cheltuieli nealimentare sunt esențiale.

b) *coșul nealimentar superior al sărăciei* este calculat măsurând consumul nealimentar mediu al populației al cărei consum alimentar este egal cu coșul minim alimentar. Calculul se bazează pe prezumția că dacă o persoană cheltuie pentru alimente necesarul minim atunci această persoană a achiziționat și un minim de bunuri nealimentare pe care le consideră esențiale.

Metodologia veche a BNS folosea în calitate de instrument de măsurare a pragului sărăciei coșul nealimentar inferior. În noua metodologie este utilizat coșul

nealimentar superior al sărăciei, în baza căruia se calculează pragul superior al sărăciei.

Argumentarea acestei schimbări este că standardul de viață a crescut în Moldova în ultimii ani și sunt prea puține gospodării (mai degrabă ca excepție decât ca regulă) care au un consum total egal cu pragul sărăciei extreme.

Din acest motiv, BNS folosește indicatorul pragului superior al sărăciei. În 2016, pragul superior al sărăciei era calculat de BNS ca fiind de 1852.4 lei

Tabelul 2.

	Pragul inferior	Pragul superior
Coșul alimentar (pragul sărăciei extreme), lei	931,2	931,2
Coșul nealimentar, lei	388,7	921,2
Pragul absolut al sărăciei, lei	1319,9	1852,4
Ponderea coșului alimentar, %	70,6	50,3
Rata sărăciei absolute, %	5,8	25,6

Sursa datelor: Biroul Național de Statistică: Metodologia de calcul a pragului absolut al sărăciei (2018)

Dacă ca instrument de măsurare a ratei sărăciei absolute se ia pragul inferior, în 2016, doar 5.8% din populație puteau fi considerați drept săraci. Dacă, din contra, se ia pragul superior al sărăciei absolute, atunci 25.6% (o

pătrime de populație) sunt săraci. Din păcate, estimări mai noi ale nivelului sărăciei nu există încă – BNS a adoptat noua metodologie de calculare a pragului absolut al sărăciei abia în august 2018.

2. Salariul de trai

Chiar dacă este un concept folosit mai ales de grupurile de activiști în domeniul drepturilor muncii și de organizațiile care fac campanii de *advocacy* în acest domeniu, salariul de trai nu este o invenție a lor. Din contra, **salariul de trai** (ca idee de remunerare decentă a muncii) este o idee mai veche, care se regăsește în mai multe sisteme filosofico-religioase ale diverselor culturi. De asemenea, ea este înscrisă în mai multe tratate și norme legale internaționale. Antecedente ale ideii pot fi găsite în operele lui Adam Smith, Karl Marx, Platon și alții.

Declarația Universală a Drepturilor Omului stipulează, în art. 23 (3), că „Orice om care muncește are dreptul la o retribuire echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure atât lui, cât și familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană și completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecție socială¹⁵”.

Carta Socială Europeană (European Social Charter¹⁶), adoptată în 1961 și care reprezintă completarea, pe dimensiunea economică și de drepturi, a Convenției Europene a Drepturilor Omului, reglementează în art.4 că „Toți muncitorii au dreptul la o retribuire corectă care ar fi suficientă pentru un standard de viață pentru ei și pentru familiile lor¹⁷”.

Unele țări au mers mai departe și au incorporat „salariul de trai” în legislațiile lor naționale (inclusiv în Constituții). Astfel, în Marea Britanie, salariul de trai este reglementat prin lege¹⁸, care înlocuiește conceptul de *salariu minim național* (eng. *National minimum wage*) cu noțiunea de *salariu național de trai* (eng. *National Living Wage*). Urmare a acestei inițiative legislative, se planifică o mărire considerabilă a venitului mediu pe economie către 2020¹⁹. Un alt exemplu este Constituția Republicii Ecuador, care menționează obligația statului ca muncitorii să obțină un salariu demn (sp. *salario digno*)²⁰. Prevederi despre salariul de trai și necesitatea unei remunerări decente apar și în constituțiile unor țări precum India, Brazilia, Namibia, Mexic²¹ etc.

În unele țări, organizațiile societății civile au demarat campanii ample pentru a-i obliga pe angajatori să plătească remunerări decente. În Marea Britanie, de exemplu, peste 2000 companii și organizații au devenit „companii care plătesc salariul de trai”²². În SUA, peste 100 municipalități au reguli clare ce prevăd salarii

de trai pentru angajații din sectorul public și pentru subcontractori.

Mai multe organizații internaționale precum Fair Trade International²³ eliberează certificate care includ și respectarea prevederilor privind retribuirea decentă a muncii, iar confederațiile internaționale ale sindicatelor precum IndustriALL²⁴ desfășoară ample activități globale de campanii și informare pentru a negocia cu angajatorii salarii decente.

Mai mulți economiști și filozofi au căutat să calculeze nivelul „retribuirii decente” și să-i ofere un fundament filozofic și economic. Amartya Sen, Laureat al Premiului Nobel, și Martha Nussbaum, filozofă, au dezvoltat teoria capacităților²⁵. În cadrul acestei concepții, sărăcia se măsoară nu în mod abstract, ci luând ca bază capacitatea indivizilor de a-și realiza o serie de capacități – abilitatea de a citi și scrie, cea de a putea trăi îndelungat și sănătos, de a beneficia de libertatea de circulație și de a putea participa într-un mod deplin în viața civică a comunității.

Diversitatea conceptelor privind „remunerare decentă” se traduce într-o varietate de modalități de calcul al salariului de trai. În cadrul unui studiu pentru Organizația Internațională a Muncii (OIM), Richard și Martha Anker au prezentat și examinat 26 de metodologii existente de calculare a salariului de trai²⁶.

Majoritatea dintre acestea calculează salariul de trai ca fiind suma unei componente alimentare și a unei componente nealimentare. Unele metodologii folosesc date statistice oficiale, altele măsoară costurile de trai în contexte specifice (la nivel de regiune sau chiar la nivel de fabrică).

În legătură cu evaluarea salariului de trai, experții atrag atenția la câteva momente:

- diversitatea metodologiilor nu înseamnă în mod necesar o contradicție între ele ci, mai curând, încercări de a face estimări cât mai variate care ar cuprinde scenarii diferite ce includ diverse contexte regionale, culturale etc.
- de cele mai multe ori, estimările salariului de trai în baza consumului alimentar real reflectă nivelul

existent al consumului alimentar. Consumul alimentar real curent este inferior pentru că standardele de viață reale curente ale muncitorilor sunt joase, iar măsurările nu fac decât să reflecte acest lucru.

- salariul de trai depinde mult de timpul și locul măsurării. Variabilele greu de măsurat cum sunt variațiile sezoniere ale prețurilor, costurile ridicate la chirie, munca adițională și timpul suplimentar alocat afectează în mod considerabil salariul de trai.

Majoritatea metodologiile de măsurare a salariului de trai se ghidează după următoarele principii:

1. Salariul de trai este un **concept familial** (spre deosebire de concepțiile oficiale de salariu minim care utilizează conceptul salarizării individuale). Fiecare muncitor, indiferent de statutul său matrimonial trebuie să primească un salariu care să fie suficient pentru a întreține muncitoarea/muncitorul și familia sa.
2. Salariul de trai este **salariul net** obținut într-o lună regulată de muncă, fără muncă peste program, înainte de premii și alocații, și după impozitare. Este salariul „în mână” pe care muncitorii îl ridică la sfârșitul lunii.
3. Salariul de trai este un **drept fundamental** de care trebuie să beneficieze toți muncitorii. Niciun muncitor nu trebuie să primească mai puțin decât salariul de trai. Fiecare muncitor are dreptul la o viață decentă.
4. Salariul de trai este **plătit în bani** (nu vouchere sau alte bunuri). Doar salariul achitat în bani nu limitează libertatea economică a muncitorilor.
5. Salariul de trai este calculat indiferent de productivitatea sau capacitatea economică a muncitorilor, fiind bazat pur și simplu pe necesități. Salariul de trai este suficient pentru a acoperi **necesitățile de bază**: alimente, locuință (chirie, întreținere, servicii comunale), sănătate, educație, cultură, îmbrăcăminte, transport.
6. Salariul de trai permite alocarea a 10% din salariu pentru **cheltuieli neprevăzute**.

Sursa: Clean Clothes Campaign

Salariul de trai trebuie să acopere următoarele cheltuieli:

Imagine 1.

Sursa: Clean Clothes Campaign

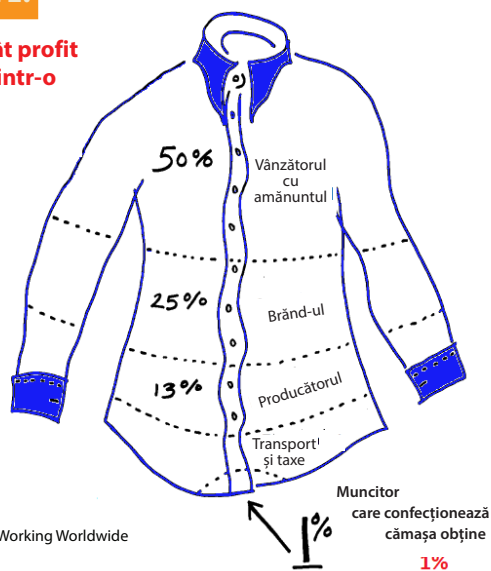
2.1. Salariul de trai ca instrument de *advocacy* și apărare a drepturilor muncitoarelor/ muncitorilor din industria de îmbrăcăminte

Într-un alt studiu²⁷ arătam că industria textilă globală – evaluată la aproximativ 3 trilioane de dolari SUA, adică 2% din PIB-ul mondial – este organizată în așa-zisele *lanțuri globale de producție* (eng. *global value chains*), adică rețele de companii situate în părți diferite ale globului și care se ocupă de diverse procese de producție a articolelor textile. Deși lanțurile globale de producție sunt în linii generale decentralizate, ele implică, totuși, ierarhii clare: pe de o parte, unele centre (situate de regulă în Nordul global bogat) care se ocupă de partea de design, comercializare și promovare, pe de altă parte alte centre care se ocupă de etapele mai simple (și mai solicitante) ale procesului de producție. Această distribuție de roluri se reflectă și asupra distribuției profitului în cadrul lanțului global de producție: centrele care se ocupă de procesul de producție iau partea cea mai mică a profitului (și depun partea cea mai mare a muncii), iar centrele care se ocupă de părțile mai „creative” ale procesului de producție – marketing, design, promovare – colectează partea cea mai mare a profitului. Această distribuție inegală a profitului poartă denumirea de *lanț valoric global* (eng. *global value chain*).

Women Working Worldwide²⁸ a calculat că, din întreg profitul realizat din vânzarea unei cămăși, muncitorului care o produce nemijlocit (coase, calcă, taie materialul, adaugă etichete și nasturi etc) îi revine doar 1%²⁹.

Imagine 2.

Cine și cât profit obține dintr-o cămașă?

Sursă: Women Working Worldwide

Brandurile (corporațiile transnaționale) profită de costul jos al muncii în unele țări (de regulă, țări subdezvoltate sau în curs de dezvoltare) și prețurile mari (stabilite de ei) de desfacere în alte țări, sau prețuri mici, dar volume mari de vânzări (de regulă, țări dezvoltate) – prin urmare profituri mari. Aceste diferențe între procesul de producție și cel de consum apar în urma unor diferențe între standardele de viață, ratele de schimb ale valurilor, nivelul prețurilor etc. Adică, brandurile plătesc munca într-o valută (a țării subdezvoltate) și vând marfa în altă valută (a țării dezvoltate).

În acest fel, profitul este decuplat de la procesul de producție de care nu depinde aproape în niciun fel. Multe branduri nu mai au nicio fabrică și sunt „producători fără fabrici”.

Modelul dominant de dezvoltare economică (consolidat și prin politicile unor organizații internaționale precum Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială) stipulează că, pentru țările în curs de dezvoltare, nu există model mai bun decât sporirea atractivității economiilor proprii pentru investitorii străini. Această atractivitate este obținută, în acest context, prin menținerea unui nivel scăzut al taxelor/impozitării pe profit, slăbirea reglementărilor ecologice, reducerea poverii birocratice pentru investitorii străini și mai ales, fragilizarea drepturilor muncitorilor din industriile prelucrătoare³⁰. Raționamentul se bazează pe prezumția că aceste măsuri stimulează investitorii străini să vină într-o economie și să creeze noi locuri de muncă în diverse ramuri. Aceste investiții urmează, ulterior, să producă beneficii și pentru restul economiei naționale³¹.

Evidența empirică ce ar sprijini validitatea acestui model este destul de ambiguă întrucât succesul dezvoltării economice depinde de mai mulți factori și conjuncturi, inclusiv politice, geopolitice, instituționale și culturale.

Totuși, modelul cunoscut și ca Consensusul de la Washington³², este perceput ca fiind unul „de la sine înțeles” care trebuie implementat de către țările în curs de dezvoltare fără a fi chestionat.

Fragilizarea drepturilor muncii ocupă, în acest model,

un loc special. Unii indicatori precum *Cost of Doing Business*³³, realizat de Banca Mondială, măsoară până nu demult „rigiditatea pieței muncii” (reglementările muncii, drepturile de sindicalizare a muncitorilor) ca fiind parametri ce afectează „negativ” gradul de liberalizare a unei economii.

Salariul de trai reprezintă una din strategiile prin care muncitorii din industria textilă încearcă să submineze acest climat global „anti-drepturi” ale muncii, impus deopotrivă de țările dezvoltate, corporațiile transnaționale (localizate în aceste țări dezvoltate) și organizațiile internaționale.

2.2 Metodologii de calcul al salariului de trai

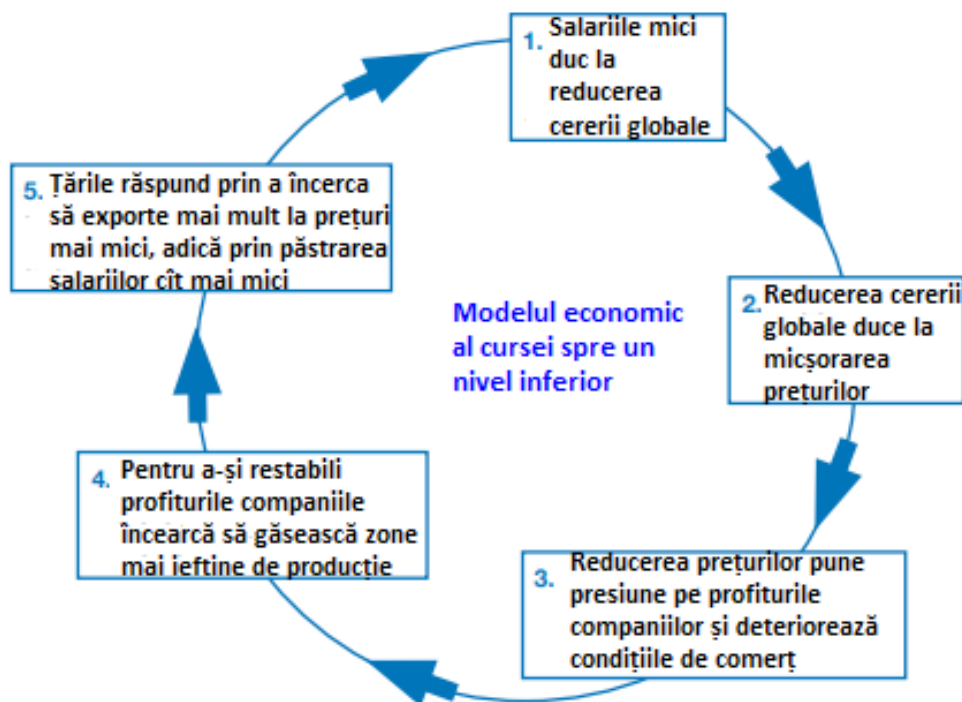
2.2.1 Metodologia de calcul al salariului de trai conform Asia Floor Wage

Alianța *Asia Floor Wage* este constituită din diferite organizații care luptă pentru drepturile muncii din câteva țări din Asia în care economia națională se bazează pe industria textilă, țări precum India, Bangladesh, Cambodgia, Indonezia, Sri Lanka, Thailanda, China și Hong Kong. Asia Floor Wage (AFW) reprezintă strategia Alianței Asia Floor Wage pentru negocierile colective la nivelul industriei textile. În industria textilă, corporațiile transnaționale sunt cele care dețin monopolul asupra lanțului de producție. Iar într-o industrie globală, precum este cazul industriei textile, politicile de implementare a salariului de trai la nivel național sunt foarte dificil de realizat.

AFW își propune să elimine tendința cursei spre un nivel inferior (eng. *race to the bottom*). Astfel, în loc muncitorii să concureze pentru cea mai ieftină muncă din regiune, Asia Floor Wage propune abordarea problemei lanțului global de producție și combaterea amenințării relocării producției prin negocierea și adoptarea unor revendicări unice, transnaționale, pentru un salariu de trai pentru toți muncitorii din industria textilă din Asia. Salariul de trai calculat de către AFW este diferit ca sumă în fiecare țară, dar are aceeași putere de cumpărare a bunurilor și serviciilor³⁴.

Salariul de trai calculat de Asia Floor Wage distinge între costurile alimentare și cele non-alimentare. Costuri-

Imagine 3.

Sursă: Stitching a decent wage across borders. The Asia Floor Wage proposal.

le alimentare stau la baza formulei de calcul, deoarece costurile alimentare sunt mult mai mari în Sudul Global comparativ cu Nordul Global, iar muncitorii, de cele mai multe ori, întâmpina dificultăți în asigurarea acestor costuri. Există o relație pre-stabilită dintre venit și costurile alimentare. Această relație este cunoscută ca *Legea lui Engel* (după numele unui economist belgian). Conform legii lui Engel, odată cu creșterea veniturilor, oamenii tind să cheltuiască tot mai puțin din venitul total pe coșul alimentar al gospodăriei. Conform estimărilor oficiale, raportul dintre venit și cheltuielile alimentare în Asia este de 1:1, adică 50% din veniturile muncitorilor din Asia sunt cheltuite pe alimente.

Astfel, metodologia de calcul a salariului de trai, conform AFW este următoarea³⁵:

A. Calcularea salariului de trai la nivel național

- 1) Primul pas constă în calcularea coșului alimentar. Costul coșului alimentar se calculează în baza unui consum caloric de 3000 calorii per/ unitate de consum (1 adult).
- 2) Salariul de trai trebuie să fie suficient pentru a întreține o familie compusă din 2 adulți și 2 copii (întrucât un copil consumă mai puțin decât un adult, 2 copii echivalează cu o unitate de consum), adică 3 unități de consum. După ce s-a calculat costul coșului alimentar, care însumează 3000 de calorii pe zi, suma obținută se înmulțește cu cele 3 unități de consum.
- 3) Pentru a obține costul pentru coșul alimentar lunar necesar pentru întreținerea unei familii, suma obținută se înmulțește cu 30 de zile.
- 4) Proporția dintre costurile alimentare și cele non-alimentare (îmbrăcăminte, locuință, servicii comunale, educație, sănătate, cheltuieli neprevăzute etc.) este de 1:1. Dublăm suma obținută pentru a acoperi cheltuielile non-alimentare.

B. Calcularea salariului de trai la nivel transnațional. Calcularea salariului de trai de referință pentru Asia.

- 1) Compararea salariilor de trai decent calculate la nivel național, în valută națională; Pentru o comparație echitabilă a diferențelor dintre costurile de trai din diferite țări, se folosește conceptul de PPP³⁶, adică *paritatea puterii*

de cumpărare (în engleză, purchasing power parity). Paritatea puterii de cumpărare este „numărul de unități monetare necesare pentru a achiziționa o cantitate anumită de bunuri și servicii echivalente cu ceea ce poate fi achiziționat cu o singură unitate a valutei țării de bază, de exemplu dolarul american”. Altfel spus, PPP este folosit pentru a calcula suma de bani necesari pentru o persoană din afara SUA pentru a procura același coș de consum pe care îl poate procura o persoană din SUA.

- 2) Convertirea salariilor de trai decent din valută națională în PPP;
- 3) Compararea salariilor de trai în PPP din diferite țări din Asia. Stabilirea unui salariu de trai decent de referință pentru toată Asia (Asia Floor Wage);
- 4) Convertirea salariului de referință pentru Asia din PPP în valută națională pentru fiecare țară de referință.

2.2.2 Metodologia de calcul a salariului de trai utilizată de Clean Clothes Campaign (Campania pentru Haine Curate)

Clean Clothes Campaign (CCC) este o alianță globală înființată în 1989 și dedicată îmbunătățirii condițiilor de muncă și împuternicirii muncitorilor din industria de fabricare a îmbrăcăminte și încălțăminte³⁷.

Pe când Asia Floor Wage lucrează pentru a calcula salariul de trai de referință pentru Asia, CCC lucrează pentru a calcula salariul de trai de referință pentru Europa. Metodologia de calcul a salariului de trai utilizată de CCC este inspirată din metodologia AFW.

A. Calcularea salariului de trai la nivel național

- 1) Din surse oficiale se selectează o dietă tipică / model nutriționist;
- 2) În baza modelului nutriționist, se definește un coș alimentar de consum care să conțină 3000 de calorii pe zi;

- 3) Muncitorii sunt întrebați cât plătesc pentru acest coș de consum și sunt rugați să noteze în fiecare zi prețurile pentru fiecare produs alimentar din coșul de consum, pe perioadă de cel puțin 1 lună;
- 4) Costurile alimentare zilnice sunt înmulțite la 30 de zile, pentru a obține costul coșului alimentar lunar;
- 5) Costul coșului alimentar lunar se înmulțește la 3 unități de consum pentru a obține costul coșului alimentar lunar pentru întreținerea unei familii;
- 6) Costurile nealimentare sunt adăugate prin utilizarea proporției dintre costurile alimentare și cele non-alimentare, conform datelor oficiale;
- 7) La suma obținută se adaugă 10% pentru cheltuieli neprevăzute.

B. Calcularea salariului de trai la nivel regional european

Calcularea salariului de trai de referință la nivel regional european, trasează aceiași pași detaliați în cazul metodologiei Asia Floor Wage.

2.2.3 Bugetul rațional de consum conform Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova

În 2016, Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova (CNSM) a publicat o cercetare privind metodo-

gia de estimare a costului forței de muncă din perspectiva necesității salariaților³⁸. Cercetarea nu calculează întocmai ceea ce numim salariu de trai, dar întrucât este unica cercetare din Moldova care încearcă să calculeze altceva decât salariul minim, considerăm importantă menționarea acestei cercetări.

CNSM operează cu noțiunea de *buget rațional de consum*, înțeles ca evaluarea valorică a compoziției și structurii consumului de bunuri și servicii, care asigură satisfacerea completă a nevoilor fiziologice, spirituale și sociale rezonabile ale unei persoane, în conformitate cu normele raționale științific întemeiate³⁹.

Diferența principală dintre salariul de trai și bugetul rațional de consum este următoarea:

- Salariul de trai critică conceptul de salariu minim, care este insuficient pentru a acoperi necesitățile de bază ale muncitorilor, adică salariul de trai se prezintă ca și soluție alternativă salariului minim. Bugetul rațional de consum reprezintă doar o estimare a salariului mediu spre care ar trebui să tindem.
- Salariul de trai este un drept fundamental de care trebuie să beneficieze toți muncitorii. Întrucât bugetul rațional de consum pledează pentru un salariu mediu mai mare, acesta nu este un reper incluziv.
- Salariul de trai este salariul unui muncitor, care trebuie să fie suficient pentru a acoperi necesitățile de bază ale unei familii compuse din 2 adulți și 2 copii. Bugetul rațional de consum calculează bugetul unei familii compuse din 2 adulți și 2 copii, în care ambii adulți sunt salariați.

Cercetarea calculează valoarea salariului mediu lunar pe economie (egal cu 18550 lei care include cheltuieli pentru investiții capitale și 12560,16 lei pe lună, fără cheltuieli pentru investiții capitale).

3. „Dieta tipică” pentru Moldova

Unul din momentele principale ale calculului salariului de trai este cel al măsurării consumului alimentar din punct de vedere al:

- *Conținutului* (nomenclatorul de ingrediente și produse);
- *Cantităților de produse consumate*;
- *Prețurilor estimative* (la unele categorii prețurile sunt relativ stabile, la altele, precum legumele de sezon, prețurile sunt foarte volatile și înregistrează variații mari odată cu sezoanele sau în jurul unor sărbători precum Revelionul etc);
- *Variațiilor interne în interiorul unei categorii de ingrediente/produse*. Ca să aducem un exemplu: includerea laptelui ni se pare o alegere ce nu trebuie argumentată. Totuși, majoritatea magazinelor din țară propun un sortiment de lapte ce include mai multe produse ce se disting între ele prin conținutul variabil de grăsime, compania ce îl produce, adaosuri etc. În același fel, includerea pâinii albe sau de orice alt fel este o alegere evidentă, însă la fel de evident e că fiecare magazin (sau producător) propune mai multe tipuri de pâine albă ce se deosebește prin adaosuri, gusturi și arome, forme, ambalaj, producător etc.

Aceste distincții nu sunt lipsite de importanță: ele se reflectă direct asupra prețului produsului așa încât diferența dintre prețul cel mai mic și cel mai mare al unui produs poate să fie de 5-6 ori. Astfel, putem avea pâine albă de 4-5 lei sau 20-25 lei pentru aceeași cantitate dar de tip diferit.

Dificultățile țin și de faptul că consumul alimentar (dieta personală) reprezintă un domeniu pe de o parte intim (legat de preferințele individuale ale fiecăruia), iar pe de altă parte, puternic influențat de contextul cultural care ierarhizează anumite preferințe ca fiind „tradiționale” sau „tipice”. La fel, consumul alimentar este marcat și de anumite preferințe sau caracteristici individuale (alergiile alimentare sau intoleranțele), precum și de posibilitățile economice ale fiecărui individ/grup/regiune etc.

Procesul stabilirii unei „bucătării naționale” creează suficiente dificultăți metodologice atât din motivele enumerate mai sus, cât și din cauza că multe dintre aceste

alegeri sunt nu doar alegeri culturale sau individuale ci ... și politice. Avem în vedere atât seturile de reguli, instrucții și reglementări ce guvernează domeniul alimentar (și care detaliază diversele moduri în care este produsă, transportată, păstrată, comercializată, ambalată și consumată hrana), dar și anumite seturi de politici publice (nutriție, hrană sănătoasă, încadrare simbolică – mai ales prin declararea unor alimente ca fiind „simboluri naționale” sau „mărci înregistrate ale unei țări”)⁴⁰.

Considerațiile expuse mai sus arată în mod clar că procesul de măsurare a coșului alimentar tipic pentru o țară/regiune implică mai multe alegeri metodologice (dar și multiple variații).

În linii generale, evaluarea coșului alimentar tipic are de confruntat două tensiuni: una legată de aspectul *descriptiv* al procesului: trebuie să descriem ce, în ce cantități și la ce preț cumpără alimentele grupul nostru de interes – în acest caz muncitorii din industria textilă, și alta legată de aspectul *prescriptiv* al procesului (care ar fi cantitățile sau regulile generale ce ar trebui respectate în domeniul nutriției – de la faptul că organismul ar trebui să primească zilnic o anumită cantitate de alimente pentru a-și perpetua funcțiile, la recomandările privind consumul de apă, normele privind limitarea abuzului de sare și grăsimi sau standardele privind proporțiile de carbohidrați, proteine și lipide, care ar trebui respectate pentru o viață lungă și sănătoasă).

Într-un fel sau altul, stabilirea „dietei tipice” este un proces anevoios și controversat.

Autorii studiului nu au reușit să identifice alte studii sau lucrări ce s-ar ambiționa să descrie o dietă tipică moldovenească, așa încât s-au confruntat cu problema de a construi una.

Acolo unde există, documentele de politici publice sunt mult prea generaliste și nu oferă nimic mai mult decât indicații generice – de exemplu, Programul Național în domeniul alimentației și nutriției pentru anii 2014-2020⁴¹ nu include mai mult decât recomandări sumare cu privire la necesitatea măririi cantităților de fructe și legume, micșorarea consumului de grăsimi, sare și zaharuri, fără a intra în detalii asupra recomandărilor specifice în privința a ce și în ce cantități trebuie consumat.

Coșul alimentar minim, elaborat de Academia de Științe a Moldovei și utilizat de BNS pentru măsurarea pragului sărăciei conține o listă de alimente (afișate în cantități recomandate), dar acesta este făcut dintr-o perspectivă unică: cea a necesităților minime de care are nevoie organismul pentru a-și perpetua funcțiile și a-și păstra funcționalitatea. Considerațiile de dietă sunt în acest caz sunt secundare. Totuși, această listă are avantajul de a oferi un indicator fundamentat științific în privința alimentelor accesibile (și considerate a fi indispensabile) în Republica Moldova.

Majoritatea documentelor de politici publice și lucrările în domeniul nutriției⁴² fac trimitere la standardele Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), în special

la programul CINDI (*Program național pentru prevenirea bolilor netransmisibile*) al Oficiului Regional Europa al OMS.

Programul CINDI⁴³ își propune să elaboreze indicatori și recomandări de politici publice cu privire la modul sănătos de viață și nutriție. De asemenea, CINDI țintește să schimbe modul de alimentație al europenilor prin descurajarea consumului unor produse (grăsimi, sare) și încurajarea consumului altor produse (legume și fructe, macroelemente etc).

Principiile alimentației sănătoase elaborate de CINDI, dar și de alte programe ale OMS în privința structurii alimentației sunt următoarele (tabelul 3):

Tabel 3.

Component	Ponderea în consumul alimentar zilnic
Carbohidrați	50-55 % ⁴⁴
Proteine	15-25 %
Grăsimi	>30 ⁴⁵
Zahăr	<10 %
Sare	< 5 g
Fructe legume	≥400 g ⁴⁶

CINDI a elaborat și o imagine grafică pentru recomandările sale:

Imagine 4.

Piramida alimentară este construită, din punct de vedere cromatic, după principiul semaforului: cu verde (partea inferioară) sunt produsele recomandate pentru consum, la mijloc – cu galben – produsele care necesită moderație (atenție) iar în partea superioară, cu roșu, sunt produsele care trebuie, pe cât de posibil, să fie evitate.

Autorii studiului au elaborat un coș alimentar tipic pentru Republica Moldova, ținând cont de:

- lista ingredientelor și componența lor calorică elaborată de BNS;
- recomandările CINDI/FAO/OMS;

- structura consumului alimentar real așa cum reiese din chestionarele completate de muncitorii din cele două fabrici textile.

Totodată, în scopul conformării acestui studiu cu metodologia Clean Clothes Campaign/Asia Floor Wage, autorii au exclus din coșul alimentar tipic modelat de autori produsele procesate (salamuri, mezeluri etc).

Conținutul de calorii al fiecărui produs a fost calculat în baza datelor BNS, indicate în Metodologia de calculare a pragului absolut al sărăciei⁴⁷.

Tabelul 4. Coșul alimentar tipic modelat⁴⁸:

Categoriile de produse	Produse
Cereale și carbohidrați	Pâine albă Pâine de seară Paste Orez Cartofi Hrișcă Cereale de ovăz Făină de porumb
Carne/pește	Pui Pește
Ouă	
Produse lactate	brânză de vaci brânză de oi Lapte Smântâna
Leguminoase	Fasole

Categoriile de produse	Produse
Legume	Varză albă Ardei dulce Roșii Ceapă Usturoi Castraveți Morcovi Ciuperci Sfeclă roșie
Fructe	Citrice Mere
Grăsimi	Nuci Unt Ulei de floarea soarelui
Zahăr	Miere Zahăr
Băuturi	Ceai cafea
Condimente	Piper negru pătrunjel mărar sare borș acru

4. Cercetarea salariului de trai în Republica Moldova: colectarea și interpretarea datelor

Metodologia utilizată pentru calculul salariului de trai în Republica Moldova este conformă cu metodologia CCC (vezi mai sus).

Pentru a calcula costul coșului alimentar am folosit metoda empirică de chestionare a muncitoarelor din industria textilă cu privire la cheltuielile alimentare gospodărești. În acest sens am elaborat un chestionar (Anexa 2) în care am inclus o listă de produse alimentare de bază (adică neprocesate).

Au fost identificate două grupuri de muncitoare de la două fabrici de îmbrăcăminte diferite. Prima fabrică situată în orașul Chișinău, produce propriul brand. Cea de a doua fabrică, situată într-un oraș din sudul Moldovei, produce exclusiv în regim Lohn pentru branduri precum *Primark* și *New Look*. Muncitoarele din cea de a doua fabrică, care au participat în cadrul acestei cercetări, locuiesc într-un sat din apropiere și se deplasează zilnic în oraș pentru muncă.

Din fiecare fabrică, câte 10 femei au completat chestionarul timp de 30 de zile (10 noiembrie – 10 decembrie). Din motive ce țin de protejarea vieții personale a muncitoarelor și familiilor lor, dar și din considerente de securitate (deoarece această cercetare va fi folosită într-un proces de *advocacy*) identitatea femeilor și fabricilor la care ele lucrează nu va fi dezvăluită.

Întrucât femeile nu cumpără produse alimentare în regim zilnic, ele au notat prețurile de fiecare dată când au mers la cumpărături, dar nu mai rar de o dată pe săptămână.

Alegerea a două grupuri de muncitoare atât dintr-o zonă urbană cât și rurală, ne-a permis să înregistrăm fluctuațiile de preț în spațiu geografic, pe când completarea chestionarului timp de 30 de zile ne-a permis înregistrarea fluctuațiilor de preț în timp.

După colectarea chestionarelor, am elaborat un coș alimentar nutrițional, adaptat specificului local, ținând cont inclusiv de preferințele muncitoarelor. Spre exemplu, am optat pentru carnea de pui, deoarece a fost cel mai des cumpărată de către muncitoare. Pe baza coșului alimentar am elaborat o dietă alimentară rațională care să conțină 3000 de calorii.

Ulterior, am calculat, separat pentru zonele urbană și rurală, prețul mediu pentru fiecare produs alimentar din dieta alimentară zilnică de 3000 de calorii. Am însumat prețurile pentru fiecare produs și am calculat prețul coșului de consum pentru o zi. Pentru a calcula prețul coșului alimentar pentru o lună, am înmulțit suma obținută la 30 de zile. Întrucât salariul de trai este un concept familial, am înmulțit cheltuielile alimentare pentru o lună la 3 unități de consum.

După ce am calculat cheltuielile alimentare necesare pentru o familie pentru o lună, trebuie să calculăm și cheltuielile nealimentare.

În primul semestru al anului 2018, BNS a calculat că ponderea cheltuielilor alimentare în totalul cheltuielilor de consum este de 43.9%. În baza raportului dintre cheltuielile alimentare și cele non-alimentare am calculat salariul de trai pentru muncitoarele din industria textilă din Moldova.

Tabelul 5.

Cheltuieli de consum medii lunare pe o persoană

Total pe țară, semestrul I, 2018

	Lei, pe o persoană	Procente față de total
Cheltuieli de consum – total	2 329,8	100
Produse alimentare	1022,0	43.9

Sursă: BNS⁹⁹

5. Salariul de trai pentru muncitorii din industria textilă din Moldova

În baza cercetării noastre, am estimat că salariul de trai minim pentru zona urbană este de **12,306.8 lei**, iar pentru zona rurală – de **11,359.6 lei**. Astfel, salariul de trai minim mediu (urban-rural) în industria textilă în Republica Moldova este de **11,833.2 lei**.

Ținând cont de faptul că prețurile indicate de muncitori coincid cu prețurile pentru cele mai ieftine produse alimentare de pe piață (spre exemplu, toate femeile au indicat prețul la cea mai ieftină pâine, cele mai ieftine paste, orez etc.) tindem să credem că salariul de trai minim, în mod real, ar trebui să fie mult mai mare decât cel calculat de noi (pentru a acoperi produse de o calitate mai înaltă).

Prețul coșului de consum alimentar lunar pentru o persoană în mediu rural este cu 138.6 lei mai ieftin decât în mediu urban. Acest lucru se datorează faptului că diversitatea produselor alimentare accesibile în zonele rurale este semnificativ mai redusă decât în zonele ur-

bane. De obicei, pe rafturile magazinelor din zonele rurale se găsește doar un tip de orez, un tip de paste etc. În plus, punctele comerciale sunt și ele limitate la 2-3 magazine. Astfel, prețurile indicate de muncitori în zonele rurale s-au dovedit a fi mult mai omogene decât prețurile din zona urbană (diferența de prețuri e mult mai mică). La fel, fluctuații de preț s-au înregistrat și în timp nu doar în spațiu. Unele produse agricole au fost mai ieftine în sezonul de recoltă.

În mediu, prețul coșului alimentar pe lună pentru o persoană, stabilit în sumă de 1731.6 lei, constituie 84.2% din salariul minim garantat de statul Republicii Moldova. Celelalte cheltuieli, precum și costurile pentru alimentarea celorlalți membri ai familiei trebuie să fie acoperite de cele 15% care mai rămân din salariu, adică 323 de lei.

Raportat la salariul mediu din industria textilă, care în trimestrul trei al anului 2018 a constituit 6027 de lei, acesta constituie 50% din salariul de trai minim.

Tabel 6.

Salariul minim de trai în industria textilă din Republica Moldova (2018)

	urban	rural	mediu
Prețul coșului alimentar pentru o unitate de consum pentru o zi	60,03	55,41	57,72
Prețul coșului alimentar pentru o unitate de consum pentru o lună	1800,9	1662,3	1731,6
Prețul coșului alimentar pentru 3 unități de consum pentru o lună	5402,7	4986,9	5194,8
Cheltuieli nealimentare pentru o lună (raportul dintre cheltuieli alimentare și nealimentare este 43,9% vs 56.1%)	6904,1	6372,6	6638,4
Total cheltuieli (alimentare și nealimentare)	12306,8	11359,6	11833,2

6. Concluzii și recomandări

Cercetarea noastră a calculat, pentru Republica Moldova, în 2018, un salariu minim mediu (urban-rural) de trai de 11833.2 lei. Această cifră este de peste 4 ori mai mare decât salariul minim în sectorul real (calculat la 2610 lei) și de 9 ori mai mare decât salariul minim în sectorul public (conform prevederilor Legii cu privire la sistemul unic de salarizare). De asemenea, această cifră este de 2 ori mai mare decât salariul mediu brut în industria textilă (textilă, îmbrăcăminte, accesorii, încălțăminte) (calculat la 5694.6 lei în 2017) și de aproape 3 ori mai mare decât salariul mediu brut în industria de producere a îmbrăcăminte (calculat ca fiind 4425.7 lei în 2017)⁵⁰.

Totodată, aceste evaluări reprezintă, așa cum am menționat, pragul de jos, adică limita inferioară a salariului de trai, mărimea reală a acestuia fiind eventual mai mare.

Cum suplinesc familiile deficitul enorm între costurile de trai (măsurate prin prisma salariului de trai sau a costurilor reale de întreținere a familiei) și salariile curente pe care le ridică la locul de muncă? Studiul detaliat al modurilor de supraviețuire a angajatorilor din industria de îmbrăcăminte nu constituie obiectul acestei cercetări, dar, din interviurile și mărturiile muncitorilor, putem avansa câteva răspunsuri:

- imigrația (unele familii au cel puțin un membru al familiei peste hotare în scopul muncii, temporar sau permanent);
- munca agricolă adițională care suplimentează veniturile familiei cu produse alimentare (carne, lapte, ouă, nuci, fructe, legume) și non-alimentare (lână, lemn etc);
- mici afaceri individuale (meșteșuguri etc);
- reducerea cheltuielilor alimentare și non-alimentare (atunci când produsele alimentare nu sunt suficiente, consumul lor este redus intenționat sau substituit prin alte surse de energie și calorii mai ieftine – grăsimi etc).

În mod evident, aceste cifre sunt valabile și pentru alte sectoare ale economiei naționale – putem presupune

că, cu excepția unor ramuri care necesită eforturi fizice adiționale, mărimea salariului de trai pentru alte industrii – fie sectorul agrar sau cel al serviciilor- este una similară.

Ce urmează?

Ni se pare firesc, la această etapă, să declarăm prioritară popularizarea conceptului salariului de trai în Republica Moldova. Chiar dacă impresionante, rezultatele și metodologia acestuia încă nu fac parte din instrumentarul statistic și științific al țării. Iar această stare de lucruri trebuie să se schimbe. Facem apel către sindicate, organizații ale societății civile active în domeniul drepturilor muncii, mediului academic și cel jurnalistic să promoveze conceptul de salariu de trai, să îl evalueze în diverse domenii și să militeze pentru a obține înscrierea acestuia în statistica oficială. Sindicatele ar putea include salariul de trai în cadrul mecanismului dialogului social, în negocierile cu patronatele sau în cadrul negocierilor colective de muncă.

De asemenea, ni se pare o strategie excelentă ca sindicatele, organizațiile și mișcările pentru drepturile muncitorilor să folosească acest concept în munca lor de organizare și sindicalizare, în spațiul public etc.

În baza cercetării (și reieșind din practica altor inițiative similare și din metodologia salariului de trai) venim cu următoarele recomandări pentru mai mulți actori implicați, după cum urmează:

Branduri/Corporații

- Dezvoltarea și implementarea unor măsuri concrete pentru asigurarea faptului că muncitorii din lanțul lor de producție primesc un salariu de trai;
- Neacceptarea colaborării în interiorul lanțului de producție cu companii care nu plătesc salarii de trai muncitorilor lor;
- Aderarea la standarde etice cu privire la salarizarea muncitorilor, condițiile de muncă, protecția mediului etc;

- Publicarea listei companiilor din lanțul de producție pentru a face posibilă monitorizarea respectării prevederilor privind salariul de trai de către societatea civilă, sindicate etc;
- Adoptarea unor modele de dezvoltare durabilă care țin cont de mediul ambiant, de drepturile și satisfacția muncitorilor (după modelul unor companii precum Mondragon etc).

Guvernare

- Adoptarea în mod oficial/legal a conceptului de *salariu de trai*, precum și a unei metodologii de calcul al salariului de trai;
- Stabilirea unui salariu minim la un nivel cât mai apropiat de salariul de trai atât în sectorul real, cât și cel bugetar al economiei naționale;
- Consolidarea Inspectoratului de Stat al Muncii și a altor instituții ale muncii și asigurarea implementării și îmbunătățirii protecției drepturilor muncii prin legi de muncă consolidate și mai bine aplicate.

Sindicate

- Creșterea ratei de sindicalizare a muncitorilor din industria textilă (dar și din alte industrii) până la acoperirea completă;
- Elaborarea unor forme de recompensă simbolică (certIFICATE etice, standarde comunitare) pentru companii ce plătesc salarii de trai muncitorilor lor;
- Includerea salariului de trai în mecanismul dialogului social, în cadrul negocierilor cu patronatele, Guvernul și unitățile economice privind contractul colectiv de muncă.

Sindicate și societate civilă, mass media

- Organizarea unor campanii publice de promovare și *advocacy* a salariului de trai în industria textilă și extinderea ulterioară a campaniei în alte sectoare ale economiei naționale;
- Organizarea și participarea în alianțe regionale și globale pentru impunerea salariului de trai ca standard de remunerare în economie;
- Mass media să preia și să mediatizeze conceptul de salariu de trai, inclusiv prin explicarea beneficiilor pentru toate părțile implicate.

ANEXE

Anexa 1 Modelul coșului de consum detaliat

Nr.	Produse alimentare	Valoarea nutritivă		
		Valoarea calorică/ 100g, calorii	Valoarea calorică pe zi, calorii	Cantitatea pe zi, grame
1	Cereale și carbohidrați			
1.1	Pâine albă	224.5	168.3	75
1.2	Pâine de seară	324.9	243.6	75
1.3	Paste	330.6	198.3	60
1.4	Orez	319.8	255.84	80
1.5	Cartofi	58.9	88.35	150
1.6	Hrișcă	313.6	188.16	60
1.7	Cereale de ovăz	313.6	188.16	60
1.8	Făină de porumb	316.7	190	60
	Total cereale, carbohidrați		1520.71	
2	Carne / Pește			
2.1	Pui	137.5	165	120
2.2	Peste	54.1	32.46	60
	Total peste		197.46	
3	Ouă	150/buc	75	50
	Total oua		75	
4	Produse lactate			
4.1	Brânză de vaci	173.1	86.55	50
4.2	Brânză de oi	290.5	87.15	30
4.3	Lapte	57.4	114.8	200
4.4	Smântână	205	92.25	45
	Total produse lactate		380.75	
5	Leguminoase			
5.1	Fasole	278.1	139.05	50
	Total leguminoase		139.05	
6	Legume			
6.1	Varză albă	17.9	17.9	100
6.2	Ardei dulce	27.5	8.25	30
6.3	Roșii	14	14	100
6.4	Ceapă	27.5	11	40
6.5	Usturoi	27.5	4.12	15
6.6	Castraveți	14	8.4	60
6.7	Morcovi	27.9	16.7	60
6.8	Ciuperci	13.4	8	60

Anexa 2 Chestionar pentru înregistrarea cheltuielilor

Coșul alimentar de bază		Calendar							
Nr.	Produse alimentare	Ziua 0	Ziua 1	Ziua 2	Ziua 3	Ziua 4	Ziua 5	Ziua NN	Ziua 30
		Exemplu							
1	Cereale și carbohidrați								
1.1	Pâine albă								
1.2	Pâine de secară								
1.3	Pâine integrală								
1.4	Făină albă	1 kg / 28 lei							
1.5	Paste								
1.6	Orez	1 kg / 25 lei							
1.7	Cartofi								
1.8	Hrișcă								
1.9	Cereale de ovăz								
1.10	Făină de porumb								
2	Carne/Pește								
2.1	pui	1 kg / 60 lei							
2.2	bovine								
2.3	porc								
2.4	oi								
2.5	crap	0.5 kg / 30 lei							
2.6	caras								
2.7	molitru								
2.8	hec								
3	Ouă	10 buc/20 lei							
4	Produse lactate								
4.1	brânză de capre								
4.2	brânză de vaci								
4.3	brânză de oi								
4.4	caș de vaci								
4.5	cașcaval								
4.6	laurt	250 g./10 lei							
4.7	lapte								
4.8	smântână	250 g. /15 lei							
5	Leguminoase								
5.1	Fasole								
5.2	Mazăre								
5.3	Năut								
6	Legume								
6.1	Bostănei								
6.2	Varză albă	1 kg./5 lei							
6.3	Vânăță								
6.4	Brocoli								
6.5	Ardei dulce								

Coșul alimentară de bază		Calendar							
Nr.	Produse alimentare	Ziua 0	Ziua 1	Ziua 2	Ziua 3	Ziua 4	Ziua 5	Ziua NN	Ziua 30
		Exemplu							
6.6	Roșii								
6.7	Ceapă								
6.8	Usturoi	200 g/10 lei							
6.9	Castraveți								
6.10	Morcovi								
6.11	Ciuperci								
6.12	Sfeclă roșie								
7	Fructe								
7.1	Banane								
7.2	Portocale								
7.3	Mandarine								
7.4	Mere								
8	Grăsimi								
8.1	Nuci								
8.2	Unt								
8.3	Ulei de floarea soarelui								
9	Zahăr								
9.1	Miere								
9.2	Zahăr								
10	Băuturi								
10.1	Apă								
10.2	Ceai	25 pachete/ 26 lei							
10.3	Cafea								
11	Condimente								
11.1	piper negru								
11.2	pătrunjel	10 g / 5 lei							
11.3	mărar								
11.4	sare								
11.5	borș acru	1 litru/12 lei							

Note de final

- 1 Concept și practici pentru un Salariu de trai – Cercetare Eurofound, 2018, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18064en.pdf
- 2 Vezi campania H&M, întoarce-ți fața spre muncitorii, la care autorii studiului sunt deja parte. Sursă: <http://www.platzforma.md/archive/38103>
- 3 <https://cleanclothes.org/resources/publications/afw.pdf>
- 4 http://lex.justice.md/document_rom.php?id=7E593B-1D%3AB617DDCA
- 5 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=378184>
- 6 <https://gov.md/ro/content/sistemul-unitar-de-salarizare-sector-ul-bugetar-examinat-la-guvern>
- 7 <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/4455/language/ro-RO/Default.aspx>
- 8 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312773>
- 9 Forma instituționalizată a acestor negocieri este Comisia națională pentru consultări și negocieri colective, a comisiilor pentru consultări și negocieri colective la nivel de ramură și la nivel teritorial, a cărei activitate se conduce după Legea Nr. 245 din 21.07.2006. Sursă: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=317186>
- 10 Literatura la tema sărăciei este imensă – autorii au folosit ca referințe, următoarele surse: The Cambridge Dictionary of Sociology (2006), editat de Bryan Turner, The Sage Dictionary of Sociology (2006), editat de Steven Bruce și Steven Yearley.
- 11 Pentru o evaluare a diverselor metode de calculare a pragului sărăciei precum și a avantajelor metodologiei necesităților de bază vezi Ravallion M. (1998): "Poverty lines in theory and practice", LSMS Working Paper 133. Sursă: <http://documents.worldbank.org/curated/en/916871468766156239/pdf/multi-page.pdf>
- 12 Biroul Național de Statistică. METODOLOGIA DE CALCULARE A PRAGULUI ABSOLUT AL SĂRĂCIEI (2018). Sursă: http://www.statistica.md/public/files/Metadata/alte/Metodologie_saracie.pdf
- 13 Idem
- 14 Idem
- 15 https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
- 16 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/163>
- 17 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001168006b642>
- 18 <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2016/68/regulation/3/made> (Amendment to the National Minimum Wage Regulations 2015)
- 19 <https://www.gov.uk/government/publications/national-living-wage-nlw/national-living-wage-nlw>
- 20 <https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/BDL/2008/6716.pdf>
- 21 Anker, Richard,, 2011., „Estimating a living wage : a methodological review,” ILO Working Papers 994663133402676, International Labour Organization.
- 22 <https://www.livingwage.org.uk/accredited-living-wage-employers>
- 23 <https://www.fairtrade.net>
- 24 <http://www.industrial-union.org>
- 25 Vezi Martha Nussbaum, Amartya Sen. *The Quality of Life*. Oxford University Press, 1999 dar și Amartya Sen. *Development as freedom*. New York: Oxford University Press, 1999.
- 26 Martha and Richard Anker. *Living Wages Around the World. Manual for Measurement*. Edward Elgar Publishing, 2017. Sursă: <https://www.elgaronline.com/view/9781786431455/9781786431455.xml>
- 27 Vitalie Sprinceană, Lilia Nenescu și Anastasia Nani „Branduri Internaționale și muncitori locali: o cartografiere a industriei de îmbrăcăminte și încălțăminte în Republica Moldova”, FES Moldova, 2017. Sursă: http://fes-moldova.org/fileadmin/user_upload/2017/publications/Branduri_Internat_Muncitori_Locali_Moldova.pdf
- 28 <https://www.women-ww.org>, organizație internațională pentru apărarea drepturilor femeilor la muncă decentă.
- 29 Idem, p.9
- 30 Álvaro J. de Regil. A Comparative Approximation Into China's Living-Wage Gap. Sursă: https://jussemper.org/Resources/Economic%20Data/Resources/China_LW_gap.pdf
- 31 Controversele în legătură cu modelele de dezvoltare economică nu reprezintă decât un subiect periferic în această lucrare. Totuși cititorul interesat poate consulta următoarele surse: Easterly, William (2002), *Elusive Quest for Growth: Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics*, The MIT Press, Ben Fine and Jomo K.S. (eds, 2005), *The New Development Economics: Post Washington Consensus Neoliberal Thinking*, Zed Books, Handbook of Development Economics, Elsevier (1988-2009).
- 32 John Williamson. What Washington Means by Policy Reform? Sursă: <https://piee.com/commentary/speeches-papers/what-washington-means-policy-reform>
- 33 <http://www.doingbusiness.org>
- 34 Stitching a decent wage across borders. The Asia Floor Wage proposal: <https://cleanclothes.org/resources/publications/afw.pdf>
- 35 <https://asia.floorwage.org/resources/wage-reports/how-is-asia-floor-wage-calculated/view>
- 36 <https://www.investopedia.com/updates/purchasing-power-parity-ppp/>
- 37 <https://cleanclothes.org/about/who-we-are>
- 38 <http://sindicat.md/18-5-mii-lei-acesta-ar-trebuie-sa-fie-salariul-lunar-al-unui-lucrator-moldovean-pentru-a-duce-un-trai-de-cent-2/>
- 39 https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/56083
- 40 Literatura despre politicile alimentației și ale nutriției este imensă. Recomandăm o lucrare ce investighează modul în care a fost „construită” și standardizată bucătăria sovietică. Ирина Глущенко. Общепит. Микоян и советская кухня. Высшая Школа Экономики. 2010. Mai vezi și Carolan, Michael S. *Embodied Food Politics*. Routledge, 2016; Nestle, Marion. *Food Politics: How the Food Industry Influences Nutrition and Health*. University of California Press, 2013; Nestle, Marion. *Safe Food: The Politics of Food Safety*. University of California Press, 2010.
- 41 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=354645>
- 42 Vezi de exemplu: Nicolae Opopol, Galina Obreja și Angela Ciobanu. *Nutriția în sănătatea publică*. Chișinău, Bons Offices, 2006.
- 43 World Health Organization. *CINDI dietary guide*. Sursă: http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0010/119926/E70041.pdf
- 44 World Health Organization, Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Carbohydrates in human nutrition Report of a Joint FAO/WHO Expert Consultation*. Sursă: <http://www.fao.org/docrep/W8079E/w8079e08.htm#TopOfPage>
- 45 *Fats and Fatty Acids in Human Nutrition*. Joint FAO/WHO Expert Consultation November 10-24, 2008, Geneva, Switzerland. Sursă: https://www.who.int/nutrition/publications/nutrientrequirements/anm_fatsandfattyacids_human_nut/en/
- 46 Report of the joint WHO/FAO expert consultation. Diet, nutrition and the prevention of chronic diseases. Sursă: <https://www.who.int/dietphysicalactivity/publications/trs916/en/>
- 47 http://www.statistica.md/public/files/Metadata/alte/Metodologie_saracie.pdf
- 48 Anexa 1. Coșul tipic de consum modelat detaliat
- 49 http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_04%20NIV_NIV020/NIV020100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2f27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
- 50 BNS: Venituri lunare medii pe tipuri de activități economice, ani, trimestre și sectoare (http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/en/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_03%20FM_SAL010_serii%20lunare/SAL014900.px/table/tableViewLayout1/?rxid=9de819ea-c5be-4b09-a3cd-5f885d-7dab21)

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Cu Republica Moldova, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și-a început colaborarea în anul 1994 prin intermediul Biroului Regional de la Kiev, iar din octombrie 2002, la Chișinău activează un birou permanent al Fundației.

ADRESA DE CONTACT:

Oficiu Republica Moldova,
Chișinău, bd. Bănulescu Bodoni 14/1, et.2, 2012,
Republica Moldova

Telefon: (373-22) 88 58 30

Fax: (373-22) 85 58 31

E-Mail: fes@fes-moldova.org

www.fes-moldova.org

Clean Clothers Campaign (CCC)

Clean Clothers Campaign - este o alianță globală dedicată îmbunătățirii condițiilor de muncă și a împuternicirii lucrătorilor în industria de îmbrăcăminte și încălțăminte la nivel mondial. www.cleanclothes.org

Plattform (PZF)

Portalul <http://www.plattform.md> este o platformă online de discuții critice și analize calificate ale anumitor fenomene și problematici sociale neglijate sau naipulate în spațiu public (inegalități, vulnetabilitate, opresiune, identități, culturi, ideologice etc.)

Opiniile exprimate aparțin autorilor.

Fundația Friedrich Ebert (FES) nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui studiu trebuie să conțină referință Friedrich- Ebert-Stiftung (FES).